

L'aportació acadèmica dels exiliats republicans a les universitats d'Amèrica del sud. El cas de Pau Vila, per Pau Vinyes i Roig

Pau Vinyes i Roig, historiador

“Y fue Pablo Vila quien nos enseñó la geografía de Colombia”

Fragment de l'article “Evocación” de Virginia Gutiérrez de Pinedo. *Miscel·lània Pau Vila*.

El geògraf Pau Vila i Dinarès (Sabadell, 1881 - Barcelona, 1980) en finalitzar la Guerra Civil va haver d'exiliar-se forçosament de Catalunya, ja que la seva vida corria perill, com la de tants altres republicans espanyols que van haver de reiniciar la seva vida en un nou espai geogràfic, social i cultural. Aquest fet comportà que molts dels exiliats comencessin a realitzar noves tasques professionals. Alguns països, com fou de Xile, Mèxic i Colòmbia, van saber treure profit d'aquest bagatge cultural i acadèmic, i molts dels exiliats esdevingueren intel·lectuals de renom en els respectius països d'acollida. És el cas del geògraf i pedagog sabadellenc Pau Vila. Primer a Bogotà dirigint cursos de pedagogia i formant mestres i tot seguit a Caracas on arribà a formar veritables professors universitaris. En ambdós països feu recerca científica arribant a publicar les seves respectives geogràfiques nacionals.

Tal com esmenta *Biblio 3W*, revista bibliogràfica de geografia:

El exilio español en Venezuela (en especial, el procedente de Cataluña) realizó una enorme labor científica y educativa por la que la nación entera tiene una deuda cultural impagable, como señala Alexis Márquez Rodríguez en unas notas biográficas sobre Pedro Grases (Márquez, 2002).

Així doncs, és de mèrit reconèixer la valuosa feina engegada per aquests il·lustres intel·lectuals, sense els quals, molt possiblement, la ciència i el seu estudi i desenvolupament hagués anat d'una altra forma. No voldria menystenir als estudiosos llatino-americans, però segurament hauria estat diferent. El ritme en el camp del coneixement anava a una velocitat desigual a Amèrica del Sud envers Europa, i l'arribada d'aquest cos humà feu engreixar la maquinària.

Entre aquests intel·lectuals del republicanisme espanyol hi trobem el català Pau Vila. La capacitat intel·lectual de Pau Vila a Veneçuela segons la citada revista *Biblio 3W*:

Su labor, tanto en el campo de la docencia como en el de la investigación geográfica, llegó a su punto culminante, precisamente, en Venezuela. Obtuvo la ciudadanía venezolana, publicó numerosos artículos científicos y pedagógicos, dirigió numerosos cursos, conferencias, trabajos de campo y excursiones (pese a su avanzada edad), y fue el pedagogo que más hizo por la Geografía en Venezuela. Muchos de los geógrafos más destacados en Venezuela a partir de 1946 fueron discípulos de Pablo Vila y continuaron las rutas por él iniciadas en el campo de la Geografía.

La qualitat humana de Pau Vila i el seu tracte amb les persones, sobretot entre els infants i joves, foren elements d'un gran valor humà que reforçaren el seu caràcter pedagògic. No en va la seva passió per l'excursionisme ho deixa ben palès, ja que per ell era la forma més planera i senzilla de conèixer el territori a estudiar. Per a Vila la geografia “serveix per a comprendre el món i els homes”. La simple lectura de la seva obra bibliogràfica donaria peu per a una altra investigació sobre l'evolució de l'ensenyament i la geografia en les primeres dècades del segle XX. Per Aura Celina Casanova, ex-ministra de Foment de Veneçuela i llicenciada en Geografia:

En Venezuela, don Pablo ha hecho un detenido recorrido de su territorio y una prolija indagatoria de sus recursos, de sus gentes, de sus posibilidades. Ha visitado todas las regiones del país a excepción de las tierras interiores de Guayana... (Miscel·lània Pau Vila, 1975).

Per al geògraf Veneçolà Rubén Carpio Castillo:

De todos los geógrafos que han visitado nuestra tierra, o que han vivido en ella, ninguno logró formar escuela como este sabio catalán que nos congrega hoy para recibir de nosotros modesta recompensa a sus desvelos....Cuando la geografía era entre nosotros una mera descripción de accidentes naturales y humanos, él introdujo el conocimiento científico de esta disciplina, con los basamentos de observación, interpretación y análisis que conforman su concepción moderna (Miscel·lània Pau Vila, 1975).

Altres prestigioses veus sud-americanes com Rodríguez Escamilla ens comenten:

Cuando observamos las conclusiones de Pablo Vila sobre hidrografia del Orinoco y de sus afluentes (por ejemplo, cuando se refiere al rio Sipapo, o al trazado de los ríos Mavaca y Siapa, mucho más acertado en la Geografía de Venezuela de Pablo Vila de 1959 que en el propio Atlas de Venezuela en su edición de 1969) y comparamos la información que había obtenido con la que ahora podemos obtener de los satélites, nos damos cuenta en seguida del extraordinario valor de esas conclusiones y de una geografía que *entra por los pies*, como el mismo solía repetir, a pesar de que contaba con 65 años cuando llegó a Venezuela para encargarse del recién creado Departamento de Geografía e Historia del Instituto Pedagógico de Caracas, una edad que no fue obstáculo para que continuara trabajando en Venezuela durante 30 años mas (Miscel·lània Pau Vila, 1975).

Cal assenyalar que el moment històric que li tocà viure a l'imminent professor del coneixement del medi era el propici per a les grans aventures terrestres. Encara hi havia molt terreny per acabar de descobrir en terres americanes. Els anys de la seva llarga estada al continent americà coincideixen en la desfeta republicana a l'Estat espanyol, el llarg túnel del franquisme, l'esclat de la Segona Guerra Mundial i el sorgiment de la guerra freda. És en aquest temps que els estats llatino-americans esdevenen llocs neutrals i en ple procés de desenvolupament econòmic i social.

Per sort l'obra de Pau Vila a Veneçuela ha tingut continuïtat. El maig de 2000 surt la primera edició del llibre *Geografía de Venezuela*, editada per Fondo Editorial de la Universidad Pedagógica Experimental Libertador de Venezuela. Poc després es realitzen dues edicions actualitzada i corregida. En el pròleg de la primera edició, a càrrec de Duilia Govea de Carpio, es fa referència al fet que els autors Antonio Luis Cárdenas Colménter, Rubén Carpio Castillo i Francisco Escamilla Vera, ressegueixen i actualitzen la feina feta per l'il·lustre geògraf català.

Recordo de petit el pare, físic de professió, em duia a casa d'en Pau Vila Dinarès, un àtic de l'avinguda Diagonal, on el sol fet d'escoltar l'agradable conversa sobre geografia – jo aleshores era un marrec- em donava ales per a imaginar-me un món nou. El meu pare aficionat a la geografia n'era un devot seguidor de l'obra de Pau Vila. Aquest fet per si sol ja demostra com és d'important l'estima pel propi lloc de naixença. I Vila en les seves converses, segons m'explicava el pare, n'era un saberut mantenidor d'aquesta estima a través de la geografia. Segurament aquest afany per trepitjar i conèixer a fons el propi país el geògraf de Sabadell el va transmetre'l als seus col·legues sud-americans. Si més no, la seva obra de l'assaig geogràfic i de la pedagogia així ho demostren.

Tenim uns elements que ens configuren com a humans, com un paisatge a estudiar però que el guarniment que l'ha de fornir és pobre, atès en aquest camp de recerca l'interès de la historiografia en general i la geografia en particular no li ha posat el merescut, crec jo, rigor i empeny divulgatiu necessari per a fer una bona tasca educativa. Colòmbia i Veneçuela dos estats que han conegut la seva pròpia fisonomia física, humana i política gràcies a la voluntat d'indagació d'un mestre com Pau Vila. En aquest sentit som davant d'un terreny fèrtil per a l'estudi del seu protagonisme en la construcció de l'Amèrica del Sud de la segona meitat del segle XX. Sense anar més lluny, el nostre país avui és nodreix de persones vingudes de fora que posen el seu granet de sorra per al desenvolupament social, econòmic i polític. Reproduïm allò que per força van haver de fer molts exiliats i que van saber, aquests, transmetre amb il·lusió i passió, com ho feu el mestre Vila.

Tanmateix, queda molt camp per recórrer i per conèixer la gran tasca divulgativa de Pau Vila en aquests països llatinoamericans, ja que és un espai científic i divulgatiu quasi verge per explorar. Feina que futurs professionals de la matèria podrien aprofundir i fer-ne un bon estudi de divulgació. Divulgació, a parer

meu, que comportaria el més merescut homenatge a les persones que amb la seva vàlua científica i intel·lectual van aixecar el vol en un altre país sense deixar el que estaven fent: coneixement.

Referències

DD.AA.. (1975). *Miscel·lània Pau Vila. Biografia, bibliografia i treballs d'homenatge*. Institut d'Estudis Catalans i Societat Catalana de Geografia. Granollers: Montblanc-Martí.